

Գուրգեն Մահարի

Անտառային հերիաք

Արևը բարձրանում է անտառի վրա, և իմ խրճիթի արևելահայաց, փայտաշեն պատը օծվում է նարնջով: Մի միջատ, որն, ըստ երևույթին, կարող է նույն հաջողությամբ և՝ թոշել, և՝ վազել, թոշելով ու վազելով բարձրանում է պատն ի վեր և անհետանում տանիքին բուսած խոտերի մեջ:

Օրվա այս ժամին անտառը մուգ կանաչ է, արևից անկախ և արևին անտարբեր, իսկ նրանից դուրս, բացատում, այստեղ-այնտեղ կանգնած կեչիներն ասես հալվում են արևի շողերում, դառնում թափանցիկ ու դիտակ իրենց գեղեցկության հրապույրին: Մոայլ ու ծանրանիստ անտառը նայում է բացատի կեչիներին ինչպես շատ բան տեսած ներողամիտ պապիկն է նայում այստեղ, այնտեղ արևի տակ խայտացող իր թռոներին:

Բացատում էլի ծառեր կան, նայած իրենց ծագմանն ու բնավորությանը՝ վերձիգ կամ փրչոտ, ծեր ու երիտասարդ, մտախոհ կամ սեթենք: Բացատն սկիզբ է առնում անտառից, իջնում է վար, անցնում փեթականոցի և իմ խրճիթի մոտով, մի քիչ ավելի լայնանում ու գնում, կորչում է Աշպատսկ գյուղի ուղղությամբ, միշտ հեռու ու մոտ, մեծ ու փոքր պուրակների, ճահճուտների և բլուրների հսկողության տակ: Կամ, եթե կուզեք, ճի՛շտ հակառակը, հեռու ու մոտ, մեծ ու փոքր պուրակների, ճահճուտների և բլուրների հսկողությամբ, գալիս է բացատը Աշպատսկ գյուղի կողմերից, անցնում է փեթականոցի ու իմ խրճիթի մոտով, հետո մի քիչ նեղանում ու փշրվում անտառի մուգ-կանաչ պարիսպների տակ: Օդում զգացվում է խոնավ անտառահոտ, առավոտահոտ ու արևահոտ, և այս անորոշ բույրերն են երևի թմբեցրել ինձնից անբաժան Բայկալին, որը փովել է

Խրճիթի դուսնը և ննջում է առավոտյան թեթև նիրհով:

Գալով իմ Բայկալին...

Աշխարհի բոլոր շների նման նա էլ չորս ու ունի և շուն է օժտված շնային ամեն բարեմասնություններով: Լոշտակ ականջներ ունի, շագանակագույն է, թափամազ և գիտե իրեն պահել: Երբ մենք միասին, առիթից առիթ, գյուղ ենք իջնում, նա չի էլ նայում մասնավոր բակերի մասնավոր շների վրա, էլ չենք խոսում անորոշ զբաղմունքի տեր շների մասին: Նա մանր քայլերով վազում է իմ կողքով, անկախ ու արժանավայել և միայն մի դեպքում կորցնում է իր լրջությունը. այդ էլ՝ երբ ես դուրս եմ զալիս գյուղից և քայլերս ուղղում դեպի սպանդանոց, նրա համար ոսկոր և զանազան շնահաճն ավելցուկներ վերցնելու կամ պատվիրելու՝ կոլտնտեսության նախագահի հատուկ կարգադրությամբ: Այս դեպքում է, որ նա, պետք եղածից ավելի աշխուժանում է, աշխատում է քայլել շփվելով ինձ, կամ անհամբեր առաջ անցնել ու գոհունակ մոլտալ:

Բա՛յ, քեզ լուրջ պահիր, ասում եմ ես սովորաբար նման դեպքերում հայերեն, մի քան ասած լինելու, կամ անցյալից ինչ-որ բաներ հիշելու համար, և նա կարծես հասկանում է և անգամ լրջանում:

Հաստ գերաններից է շինված իմ խրճիթը, ինչպես այս երկրամասի բոլոր մեծ ու փոքր ավանների և գյուղերի մեծ ու փոքր տները: Ի՞մ խրճիթը բաժանված է երկու մասի. առաջնամասում տախտակե մահճակալն է մի կերպ հարմարեցված անկողնով, անհաստատ ոտներով սեղանը նավթե լամպով, մի քանի նստարան... Խրճիթի հետնամասում շարքից դուրս եկած փեթակներ են դրված, բազմաթիվ շրջանակներ և երեք նոփ-նոր փեթակ՝ ի հարկին կյանքի կոչվելու համար:

Գալով ինձ... Ի՞նչ կարող եմ ասել իմ մասին: Ինչպես աշխարհում բոլոր ապրողները, ես էլ իմ տեղում չեմ և ապրում եմ ու աշխատում, որովհետև եթե ապրում ես, պետք է աշխատես և եթե աշխատում ես, պետք է ապրես: Այս, ես եկա վերջապես այն եզրակացության, որ ոչ ոք այս աշխարհում իր տեղում չի, էլ ինչո՞ւ ես բացառություն պիտի կազմես: Հանուն արդարության այն էլ պիտի ասել, որ փեթականոցի պահակությունն ավելի շատ և ավելի շուտ հարմարավոր տեղ է ինձ համար, քան ֆիզիկական աշխատանքը, որից ես ազատվեցի վերջին

և հերթական ծանր հիվանդությունից հետո: Ի՞նչ չարժի թեկուզ այն հանգամանքը, որ ես կարող եմ այստեղ Չեխովի նամակների հատորները կարդալ կամ աշակերտական տետրերում գրուել ինչ որ ցանկամ առանց զգալու հրատարակչի, խմբագրի կամ ընթերցողի հսկողությունն ու ներկայությունը: Ես գրում եմ ավելի շուտ ժամանակը կարճելու համար, որովհետև փեթականոցի՝ և ընդհանրապես գիշերային պահակը պարտավոր է գիշերը չընել. նրա լույսը միշտ վառ պիտի լինի, դուռը բաց և հաճախ նա դուրս պիտի զա հրացանն ուսին և ստուգի իր, այսպես կոչված, օբյեկտները: Իմ օբյեկտները որոշ են, երեսունհինգ փեթակ, և կարիք չկա, որ ես անպայման քան քայլ հեռանամ խրճիթից և մոտենամ յուրաքանչյուր փեթակին և հարցնեմ քնած մեղուների որպիսությունը, ո՞չ հատկապես գիշերներն այստեղ տիրում է մի այնպիսի խորին լուսություն, որ ամենաքերև շշուկն անգամ որոտի ուժով հասնում է ականջիդ: Բայց շշուկ էլ կա, շշուկ էլ. այստեղ ես առաջնորդվում եմ ոչ թե իմ, ո՞չ, դա անհույս բան է, այլ Բայկալի՝ ականջներով: Ինձ միշտ կարելի է խաբել և վախեցնել, իսկ Բայկալին՝ ոչ: Այսպես, գարնանային մի գիշեր...

Երկար կլիներ պատմել իմ և Բայկալի հիշարժան և ոչ հիշարժան արկածների մասին, որոնց մեջ չեն պակասում նաև ծիծաղելի դեպքեր. մի բան միայն հաստատ կարող եմ ասել, որ ահա երկրորդ ամառն է, ինչ մենք՝ ես և Բայկալը, թագավորում ենք այս անտառամերձ մեղվանոցում և այս ժամանակահատվածում՝ ոչ մի դժբախտ դեպք: Ո՞՛չ մի: Այսպես չի եղել ինձնից առաջ: Ինձնից առաջ այստեղ պահակել է Դիմիտրի Լևշան, և ի՞նչ, մի գիշեր արջը եկել է և շուրջ է տվել փեթակը: Ինչւիցեն, այս պատմությունը մութ պատմության է. որպես թե դեպքի գիշերը այս խրճիթում Լևշայի հետ է եղել ֆեռկլա Գրոմովան, որի հետ և ամուսնացավ նա հետագայում, անգամ երեխա ունեցավ: Դեպքի վայրում եղել է և կոլտնտեսության նախագահ Պյոտր Անդրեսիչը, որը արջի ոչ մի հետք չի գտել, բայց գտել է շուրջ եկած փեթակի մոտ Լևշայի ծխամորձը: Երևի կասկածելով, որ Լևշան է եղել անհաջողակ արջը, նրան ազատեցին պահակությունից և պահակության հրացանը հանձնեցին ինձ: Գնաց Լևշան իր հետը տանելով իր «Բանդիտը», իսկ ինձ տվին երկու տարեկան Բայկալին: Պյոտր Անդրեսիչի կարգադրությամբ մի երկու շարաթ ես պահեցի նրան կապված վիճակում, լավ կերակրեցի սպանդանոցի մնացուկներով և երբ ազատ թողի, նա գլուխն առավ ու սլացավ դեպի գյուղը: Ես անհծեցի իմ

անհեռատեսությունը, Բայկալի երախտամոռությունը և պատրաստվեցի ներկայանալու նախագահին զեկուցելու համար իմ անձարակության մասին։ Սակայն որքա՞ն մեծ եղավ իմ ուրախությունը, երբ շանցած մի քանի ժամ, նա երևաց զյուղից ձգվող ճանապարհին, դեպի փեթականոցը վագելիս։ Նա տեղ հասավ ուրախության ցույցերով, թավալվեց ոտներիս մոտ, մտավ խրճիթը ու երբ համոզվեց, որ ամեն ինչ իր տեղումն է, դուրս եկավ և հառեց ինձ վրա իր մուգ շագանակագույն աշքերը։ Հետո մենք միասին ճաշում ենք, որից հետո տեղի է ունենում մեր ամենօրյա հետճաշյա սրտարաց գրույցը։

Բա՛յ, դու կո՞չտ ես։

Կո՞չտ, պատասխանում է Բայկալը մաքուր հայերենով և մի քիչ վանեցիական ակցենտով, իհարկե կուշտ եմ, բայց չէր խանգարի եթե ամեն ինչ նորից սկսեինք...։

Դա հնարավոր չէ, Բա՛յ, առարկում եմ ես ակնհայտ կերպով, վախենալով նրա մտքերի ընթացքից, այդ դեպքում երեկոյան մենք առանց ընթրիքի կմնանք։

Ես զգում եմ, որ նա չհամոզվեց, և խնդիրն ավելի եմ խորացնում։

Դու երևի գիտես, Բա՛յ, իսկ եթե չգիտես՝ իմացիր, ահա երկրորդ ամիսն է, ինչ ես պարտքով եմ ապրում. ճիշտ է, ոչ ոք չի քոնում իմ օձիքը, պարտք չի պահանջում, բայց պարտքը մնում է պարտք։ Ես կոլխոզի պահեստից այսուր եմ վերցնում, այդ ալյուրը տանում եմ տուն, իմ տանտիրուիհին, մաղամ Ֆրոսյան հաց է թխում, և մենք սնվում ենք ահա այդ հացով։ Ասում եմ մենք, որովհետև երբ դու ուտում կամ կրծում ես քո սպանդանոցային բարիքը, միևնույն է, քո աշքը իմ հացի վրա է։ Ես չեմ կարող քեզ բաժին չհանել և հանում եմ, իսկ այս չի մտնում իմ տանտիրուին հաշիվների մեջ։ Չմանրանանք, Բա՛յ, ես չեմ ուզում քեզ դնել անհարմար դրության մեջ և չեմ ուզում, որ մեր մեջ այս մասին խոսք ու գրույց լինի. ի՞նչ մեծ բան է, ա՛յ հեր օրինած, միայն, միայն մի կտոր հաց... ճիշտ է, այս հաց կոչվածը վերջին մեկուկես տասնամյակում ծանր հարց է եղել քո տիրոջ համար, բայց դու ինչո՞վ ես մեղավոր, որ իմ գործերը վատ են դասավորվել... և եթե աշխատենք արդար լինեք այս... արդար աշխարհում, ապա ինչո՞վ է մեղավոր իմ տանտիրուիհին, որը որոշ քանակությամբ է հաց տալիս մեզ, չէ՞ ոք

նա էլ կշեռքով է ալյուր ստանում կոլխոզի պահեստից: Չէ՛, Բայկալ, չէ՛, եկ պայմանավորվենք, կարիք չկա սև ակնցով նայել մարդկանց և իրերին, ի՞նչ անենք, որ իրերի բերումով մենք զրկված ենք վարդագույն ակնց կրելու իրավունքից:

Քանի որ խոսք բացվեց տիրուհուս, տանտիրուհուս կամ ինչպես ես նրան կոչում եմ, երբ բարկացած եմ լինում՝ անտիրուհուս մասին, ապա նա ութսունիհնգամյա մի վիթխարի կին է: Մենք ասինք կին և ոչ թե պառավ և շատ հարդելի պատճառներ կան նրան այսպես և ոչ թե այնպես կոչելու համար: Նախ նրա տարիքի մասին, ես նրա ծննդյան վկայականը ոչ տեսել եմ, ոչ էլ ստուգել, այդ նա է տեղի անտեղի պնդում, ընդդում, որ ինքը ութսունիհնգ տարեկան է: Ես չգիտեմ, կա՞ աշխարհում մի կին, որը փոխանակ պակասեցնելու, ավելացնի իր տարիքը: Եթե գտնվի մի մարդ, որը բան ու գործը թողած թափառի աշխարհից աշխարհ նման մի կին ճարելու համար, ապա նրա տասնյակ տարիների ապարդյուն որոնումները հաջողությամբ պիտի պսակվեն միայն այստեղ՝ «Հաղթանակ» կոլտնտեսությունում. նա կգտներ իր փնտրածը հանձինս մեր կոլխոզի վաստակավոր անդամ Ֆրույա Տրիֆոնովնա

Գերասկինա-Գերասչիխայի, որը ոչ այլ ոք է, եթե ոչ իմ տիրուիին, որն ինչպես ասինք, մի թիկնեղ կին է: Նա կարող է ամեն տարեկան լինել, բայց ոչ ութսունիհնգ: Երբ ասում ենք ամեն տարեկան, չպետք է կարծել, որ նա կարող է տասնութ տարեկան լինել, ոչ, բայց վաթսունիհնգ՝ ապահովաբար: Անգամ վաթսուն, անգամ...

Անգամ հիսունիհինգ տարեկան կարելի է համարել իմ տիրուիուն, եթե նայեք նրան կանառայցի Գալավտիֆոն Պետրովիչի աշքերով: Այս յոթանասունամյա պատկառելի անձնավորությունն աշխատում է Զերժինսկում՝ մորթահավաքի պաշտոնով: Շրջում է նա ձմռանը սահնակի, ամռանն եռանդակի վրա նստած, հավաքում մեծ ու փոքր կոլտնտեսությունների մեծ ու փոքր սպանդանոցներում մորթված անասունների մորթիները, շրջանային կենտրոն փոխադրում կամ փոխադրել տալիս նախնական մշակման համար և մեծ համարում ունի իր պաշտոնի վրա: Երբ նրան հարցնում են, թե ի՞նչ է նրա գործի անունը, նա արտասանում է մի բառ, որը մոտ է և ինսպեկտորին և ինստրուկտորին և կոնստրուկտորին և վերջում ավելացնում՝ «մի՛ խոսքով...»:

Ահա այս բարձրահասակ, կարմրաթուշ, ուսապուտինյան մորուսով, թափանցիկ, կապույտ արցունքուտ աչքերով Գալավտիֆոնն ամեն անգամ մեր գյուղը մտնելիս, եռանդակը կամ սահնակը քշում է դեպի մեր տունը, իշնում, մտրակով թխկացնում պատուհանը և ով որ երևա՝ ազդարարում է տնավարի և անգամ հրամայական.

Մեր հարգանքները: Մի ժամի՞ց...

Մի անգամ, այնպես պատահեց, որ Գալավտիֆոնը պատուհանը ծեծեց, երբ ես մենակ էի տանը: Նա տեսնելով ինձ, շասաց «մեր հարգանքները», ասաց միայն՝ «մի ժամից» և անհետացավ ձմեռային մեզ-մառախուղում: Գիշերը ես պահակել էի հացահատիկների պահեստների վրա և սառնամանիքից չէի փակել աչքերս, ինչպես հաճախ թույլ էի տալիս ինձ, երբ շերմաշափը քառասունից վար էր: Նման սակավաթիվ դեպքերում ես մտնում էի իմ պահակատուն-վազոնը և մի ժամով ննջում էի նստած վիճակում: Այդ օրը, անքուն գիշերից հետո, ես ինձ ջարդված էի զգում և հազիվ հանվել ու մտել էի անկողին մինչև ճաշը քնելու հաստատ որոշումով, երբ Գալավտիֆոնը ծեծեց պատուհանը: «Մի ժամից», ասաց նա միայն: Թող իրեն պահի իր հարգանքները, դրանից ես չեմ զրկվի քնելու ախորժակից, բայց փաստորեն նրա ժամանումը կարող է զրկել ինձ քնից, որովհետև հարկավոր է գտնել տիրուհուս և հայտնել, որ՝ «մի ժամից»: Գոնե երիտասարդ տանտիրուիհս տանը լիներ, բայց նա էլ այսօր աշխատում է ամբարում, սերմազտիչի վրա...

Տրոյա Տրիֆոնվնային ես «խազյայկա» եմ ասում, այսինքն տիրուիի, իսկ նրա երիտասարդ այրի հարսին՝ Մարիս Ալեքսանդրովնա: Այս Մարիա Ալեքսանդրովնան Մարիա Ալեքսանդրովնա լինելուց ավելի միջահասակ, միջին տարողության, շիկահեր, կճատ քթով մի սիրելուիի է: Ամուսինը (Անդրյուշան) 1941 թվականի դեկտեմբերյան ձյուն-ձմեռ, սպիտակ մի առավոտով կովի զնաց և չանցած մի տարի սև թուղթ եկավ, որով հայտնի դարձավ...

Հայտնի դարձավ և այն, որ ոչ միայն Մարիա Ալեքսանդրովնան, այրիացան գրեթե գյուղի բոլոր երիտասարդ կանայք, հետ եկան միայն մի քանի հոգի, այն էլ զրկված մի ձեռքից, կամ մի ոտքից, կիսամարդ ու հաշմանդամ: Ու կային դեռ մի-երկու երջանիկ բացառություններ, որոնք հրաշրով մնացին գրեթե անվթար ու

վերադարձան. նրանք սակավախոս էին ու մոայլ, վատ էին զգում իրենց և կարծես իրենք էին մեղավոր, որ չսպանվեցին, որ վիրավորվեցին միայն, իսկ վերքն սպիացավ...

Եվ ընդհանրապես շատ վերքեր էին սպիացել, երբ ես, որտեղից-որտեղ, հայտնվեցի այս՝ ըստ ամենայնի հետաքրքիր և գեղեցիկ (այո՛, այո՛) աշխարհամասում: Տարվա կեսն այստեղ ձմեռ է, իսկ մնացած կեսը՝ գարուն, ամառ ու աշուն, միաժամանակ: Երբ ասում են Սիրիր, այս երկրամասին անծանոթ մարդու երևակայության մեջ փովում է աշխարհագրական մի ոչ մեծ տեղամաս, ուր տարին տասներկու ամիս բուրճ է մոլեզնում և մոլեզնում է ձյունահողմը, ուր մարդիկ ապրում են երևի սաոցանձավներում և ուր մեռնում են միայն քաղցից և ցրտից: Չե՛, այս չէ Սիրիրը, Սիրիրը գեղեցիկ է, ավելին, Սիրիրը հմայիչ երկիր է, ավելին, կախարդական աշխարհ է Սիրիրը և հարուստ, և հարո՛ւստ է Սիրիրը:

Սիրիրը մեղավոր չէ, որ բոլոր ժամանակների բռնակալներն ամեն տեսակ հանցագործներին և ոչ հանցագործներին զենքի ուժով քշել են այս տայգաները, ցրտի ու քաղցի բերանը: Եթե մերկ ես՝ պիտի մրսես, եթե չես սնվում, պիտի քաղես, ուր էլ որ լինես. Սիրիրը չէ մեղավորը: Սիրիրը ճանաչելու համար պետք է լինել տեղացի, պետք է լինել առնվազը Գալակտիֆոն Պետրովիչ, պետք է լինել Ֆրույա Տրիֆոնովնա, պետք է լինել...

Մենք ասինք, որ տարին վեց ամիս ձմեռ է Սիրիրում, իսկ զիտե՞ք թե ինչ քան է ձմեռային Սիրիրը, երբ դուք տաք եք հազնված և կուշտ եք: Օ՛, ես տասնինգ տարվա ընթացքում տասնինգից ավելի անգամ ունեցել եմ այդ սքանչելի զգացողությունը: Համատարած ձյո՛ւն, ձյո՛ւն դաշտերի, անտառների, անտառածածկ բլուրների, թափուտների, թփուտների, մեծ ու փոքր, հեռու ու մոտ գյուղերի, ավանների վրա: Զյուն ու հանդիպակաց սառնամանիք, ձյուն ու մշուշը ճեղքող մի սահնակ, որը քոցնում է քեզ դեպի անհայտություն ու երջանկություն: Չլիներ այդ սահնակը, մեկ է, դու կթոշեիր քո ներքին երկու թևերով. այդ թևերից մեկը հարյուրիկուն գրամ օղի է, մյուսը՝ մի մեծ կտոր սիրիրյան բուրումնավետ հաց և մի ոչ մեծ կտոր խոզի ճարապ: Եվ դու տեր ես ողջ Սիրիրի, մի նոր Երմակ, որն արշավում է ճերմակ վերմակով ծածկված դաշտերով հաղթանակից

հաղթանակ: Դու շնչում ես սիրիյան բալզամի նման ձմեռային օդը, իսկ ձին մի կարծ խրխինջով ազդարարում է, որ դու գտնվում ես «Հաղթանակ» կոլտնտեսության մատույցներում: Իսկ այնտեղ քեզ սպասում է հիսուն, վաթուն, յոթանասուն, ութուն, անզամ՝ իր ասելով ութունինգ տարեկան մի փարթամ սիրուիի...»

Ահա այսպիսի ձմեռային մի առավոտ, Կանառայ-Ձերժինսկ-Պետրովկա գծով Կուտոյ մտավ ընթերցողին արդեն որոշ չափով ծանոթ Գալավտիֆոն Պետրովիչը, ծեծեց պատուհանը, «մի ժամի՛ց» ազդարարեց և իր սահնակով անհետացավ առավոտվա մեզ-մառախուղում: Ես արագ հազնվեցի և այն է, ուղում էի դուրս գալ տանտիրուիուս որոնելու, երբ բակի դուռը բացվեց և անձամբ ներխուժեց նա: Դոների մոտ նա թափ տվեց վալենկաները, ներս մտավ հաստատուն քայլերով, ներս թողնելով ձմեռային պաղ և թարմ գոլորշու մի հնսանք, սեղանին դրեց կես շիշ օղի և գլուխն ազատեց ձյան փաթիլներով նախշված սև շալից: Ես ուզեցի զեկուցել նրան տեղ հասած թանկագին հյուրի մասին, բայց քերանս չբացած՝ նա ասաց.

Ես տեսա նրան... Իսկ դուք ուզում էիք դո՞ւրս գալ...

Ես նրան բացատրեցի. նա նայեց բացված անկողնին:

Պառկե՛ք, հանգստացե՛ք, ասաց նա գրեթե հոգատարությամբ, հետո կուցավ, հատակից քաշեց մի օղակ, բարձրացրեց ներքնատան քառակուսի դռնակը և վար իշավ: Օգտվելով նրա բացակայությունից, ես արագ հանվեցի, մտա անկողին և գլխիս քաշեցի իմ երևանյան վերմակը:

Շուտով ես գլխի ընկա, որ «Իմ աչերես փախեր է քուն», և ես պարզ ու որոշակի լսում եմ, թե ինչպես իմ տիբուիին բարձրացավ ներքնատնից, ինչպես բացեց ուստական վիթխարի, գիշեր-ցերեկ տաք վառարանի անցքը, հետո վառվող փայտերի ճարճատյունը հասավ իմ ականջին և տապակվող կարտոֆիլի ու սոխի համախառն տժվժոցը: Ճետո ես լսեցի պնակների, բաժակների, պատառաքաղների-դանակների զվարք ձայները, զգացի տապակվող խորտիկի հաճելի բուրմունքը և ասես շոգիացա ու անէացա նրա օրորուն գոլորշում...

Պետք էր որ ես քնած լինեի, որովհետև երբ զարթնեցի, իմ ականջին հասավ «ինսպիրատորի» խոլ ձայնը, որն ասում էր.

Մի խորով... Եթե չիներ տնամերձը... Էն իբր...

Այո՞նո՞ր, երգեց իմ տիրուիին, տնամերձի նշանակումը մեծ է, շա՞տ մեծ (նա այդպես էլ ասաց, նշանակումը, ոչ թե նշանակությունը, նазначение և ոչ թե значение...):

Լոություն:

Ես փորձում եմ առանց շարժվելու և աչք բանալու որոշել թե սենյակի ո՞ր մասում են գտնվում նրանք, քայլ այդ ինձ չի հաջողվում: Հետո լսում եմ անորոշ ձայներ, անորոշ կողմերից, երբեմն մոտ, երբեմն հեռու: Այդ երևի նրանից է, որ ես ո՛չ քնած եմ, ո՛չ արթուն, ես պարզապես օրորվում եմ այդ երկու զգացողությունների սահմանագծում: Խնդիրը պարզելու համար ես մի աչք կիսաբացում եմ և դեմս տեսնում մի հալչող սպիտակություն: Այդ նշանակում է, որ ես պառկած եմ երեսս դեպի պատը: Ես խորը շնչում եմ, ինչպես սովորաբար շնչում է խոր քնած մարդը, և վախում եմ իմ դիրքը: Այդ միջոցին իմ ականջին հասնում է Գալավտիֆոն Պետրովիչի զգուշավոր հարցը.

Նամակ, ծանրոց ստանո՞ւմ է...

Մի տարի առաջ... ու վերջ: Խեղճ մարդ է, ձի լծել անգամ չգիտե:

Ասում են, Էն իբր... զրոյ է եղել...

Տղամարդը պետք է ամեն բան իմանա... ո՞վ չի գրում իիմա...

Լոություն:

Ես նորից կիսաբացում եմ իմ մի աչքը և այս անգամ տեսնում եմ ճաշասեղանը: Օղու շիշը գրեթե դատարկված է, կլոր, սև բավան գրեթե մաքրված: Պետք է ենթադրել, որ ես վատ չեմ քնել:

Պետրովի՛չ, բարձս ուղղիք...

Հիմա ես գիտեմ, թե որտեղ են նրանք:

Այսպես լա՞վ է, հարցնում է ալեխան մորուքով Ռումեռն:

Պատասխան շինուեց: Հիմա ոչ մի ուժ չի կարող իմ մեջ հաղթահարել նրանց տեսնելու գայթակղությունը, և ես կիսաբացում եմ իմ մյուս աշքը և իսկույն փակում:

Լավ է, չէ՞, Բայկալ, նստել այստեղ, փեթականոցում, ամառային առավոտյան ջերմ արևի տակ և հիշել այն հեռու ձմեռային օրը: Երբ ինսպեկտորը հազար իր ոչ շքեղ, բայց տաք քուրքը, գլխին քաշեց ականջակալներով մորթե գլխարկը և վերցրեց մտրակը, ֆրույա Տրիֆոնովնան ասաց.

Աստված քեզ հետ, ու խաչակնեց նրա երեսը: Հետո նա կուցավ ինսպեկտորի, ինստրուկտորի թե կոնստրուկտորի ձեռքի վրա, իսկ վերջինս մորուքով ու շրթունքներով դիպավ նրա գլխաշորին: Հետո դուրս եկան: Ես սկսեցի արագ հագնվել: Բակի վրա բացվող պատուհանից ես տեսա, թե ինչպես դարպասները ճռալով բացվեցին և սահնակն առած Գալակտիֆոնին, դուրս սահեց, ելավ մեծ ճանապարհին և սուրաց դեպի արևելք:

Իմ տիրուիհին արագ փակեց դարպասները և սենյակ ընկավ:

Շան ցուրտ, որ ասում են, այս է... Դու վե՞ր կացար, Գրիգորիչ:

Լավ քննեցի, ասացի ես, գնամ մի գրասենյակ...

Նստիր և ճաշիր, հրամայեց նա, այս էլ քեզ օղի... Նստիր, Գրիգորիչ...

Ե՛վ Գրիգորիչ և՛ օղի, այս արդեն շատ էր, հազվագյուտ դեպքում նա ինձ պատվում էր հայրանունով, գալով օղուն՝ այս առաջին դեպքն էր: Ես հասկացա, որ նա ինձ կաշառում է, սակայն հանուն ինչի՞:

Նա սեղանին դրեց մի բաժակ կաթ, կարտոֆիլի մնացուկը իշեցրեց փոքրիկ պնակում, դրեց ևս մի փոքրիկ կլոծ և կրկնեց.

Կե՛ր, Գրիգորեսիչ, խմի՛ր օղին... Հիսուն գրամից շատ է...

Երբ ես մաքրազարդեցի սեղանը և հազար իմ շնամորթին՝ դուրս գալու համար, տանտիրուիհիս ասաց.

Մարիային ոչինչ մի ասի... և ընդհանրապես՝ ոչ ոքի... Դու ոչ ոքի և ոչինչ չես տեսել...

Ես ոչ ոքի և ոչինչ չեմ տեսել, կրկնեցի ես և տաքացած գլխով փողոց դուրս եկա:

Օրինվա՛ծ լինես, կյա՛նք, և՛ Գալավտիֆոն և՛ տիրուիի և՛ հիսուն և գուցե ավելի գրամ օղի և անասելիորե՛ն բարձրացած իմ հեղինակություն: Դու տես թե մինչև որտեղ հասար դու, որ քեզ իր մեծագույն գաղտնիքն է վստահում քո տիրուիին, ութունիինգամյա այս դասական սիրուիին, որը սիրում է կյանքի ութունիինգ գարունների անդիմադրելի ուժով: Եռ քեզ ասացի՞, Բայկալ, որ երբ երկրորդ անգամ շդիմանալով, զգուշությամբ բացի մի աշք, ես հանդիպեցի Ֆրույա Տրիֆոնովնայի երկու աշքերին՝ միաժամանակ: Նստել էր Գալավտիֆոն Պետրովիչը տիրուիուս մահճակալի առաջ, ու հնչում էր հաղթանակած սիրո երգը, որը միայն նրանց համար էր լսելի: Այսպիսի սեր ես չեի տեսել: Տիրուիիս կարողացավ միայն իր երկու բաց աշքերով բոպեապես փակել իմ առանց այն էլ կիսաբաց աշքերը և այդ պատասխանատու ակնթարթումն էր, որ մեր մեջ կնքվեց մի լուռ և ամուր դաշինք:

Ընդհանրապես այդ օրը նշանակալից օր եղավ ինձ համար: Երբ ես թաղիքի ոտնամաններով ճեղքելով մշուշը նավում էի դեպի կոլխոզի վարչության գրասենյակը, մառախուղից դուրս սահեց իմ երիտասարդ տիրուիին՝ Մարիա Ալեքսանդրովնան.

Ո՞վ կա տանը:

Զեր հարգարժան կեսուրը, պատասխանեցի ես:

Ուրիշ ոչ ո՞ք... Կանառայից...

Չգիտեմ, ես քնած էի...

Առավոտյան նա այստեղ էր: Ես տեսա նրան. զյուղկոռպի խանոթումն էր... Իմ ի՞նչ գործն է, թող լնդունի, ճանապարհի... Միայն թե թող նա էլ չխառնվի իմ գործերին... Ես նրան չեմ խանգարում, թող նա էլ ինձ չխանգարի...

Բայց մի՞թե դուք որևէ գործ ունեք, Մարիա Ալեքսանդրովնա, հարցրի ես, զգացված նրա մարդամուտ զրոյցից, որքան գիտեմ, դուք...

Իսկ ինչո՞ւ չպիտի ունենամ, ընդհատեց նա գրեթե խստոթյամբ, նրանցից ինչո՞վ եմ պակաս. ես քսանմեկ տարեկան էի, երբ զրկվեցի իմ Անդրյուշայից... երիտասարդ կին եմ, անմարդ, անզավակ... առողջ եմ և ամեն ինչս էլ տեղն է...

Այո՛, այո՛, շտապում եմ համաձայնվել ես, բայց որքան գիտեմ, դուք չեք օգտվել ձեր, այսպես ասած՝ իրավունքներից...

Այդ չի կարևոր, օգտվել եմ, չեմ օգտվել, գրեթե սաստում է նա, և ես խեղճանում եմ ու հիշում իմ սոցիալական դրությունը, դու չե, որ պիտի խառնվես այդ գործերին... Օգտվել եմ, չեմ օգտվել... նա, չգիտես ինչու, շոշափում է կուրծքը և լարված ուշադրությամբ նայում է ինձ: Ասել, որ ես ինձ կորցնում եմ այդ հայացքից, ճշմարտության մոտ կլիներ, որովհետև ես լսում եմ իմ խոլ ձայնը.

Ներեցե՛ք ինձ... Ես այնպես, բարեկամաբար:

Մեր մեջ բարեկամություն չի կարող լինել, ասում է նա այս անգամ մեղմ ձայնով և ասես ափսոսանքով, ուրիշ բան, եթե դուք... դու... մի խոսքով եթե դուք ազատ մարդ լինեիք... համենայն դեպս... Նա նորից նայում է ինձ ուշադրությամբ, այսպես նայում են, երբ մի կարևոր որոշում են լնդունում... համենայն դեպս չեր խանգարի ստուգել ձեր բարեկամությունը... ձեր բարեկամությունը, հասկանալի՞ է, ոչ մեր բարեկամությունը...

Նա նայում է շուրջը և առողջ, սպիտակ ատամներով դուրս է քաշում աջ ձեռքի ձեռնոցը, հետո մերկ ձեռքը խոթում է թանձր վերարկուից ներս, մի քիչ կոանում և

դուրս է հանում ըստ երևոյթին կրծքի վրա պահած քառածալ մի թուղթ:

Հանձնիր Վոլոդյային, այնպես, որ ոչ ոք... Հասկանո՞ւմ ես, ոչ ոք, զիտակցված դուռվագ և գրեթե շշուկով ասում է նա:

Վոլոդյա, հանկարծակի եմ զալիս ես: Վոլոդյա...

Վոլոդյային, ավելի, գրեթե ընդհուած մոտենում է նա ինձ, Վոլոդյային, անասնաբույժին...

Բայց նա կին ունի, երեխաներ, բարձրաձայն մտածում եմ ես:

Ի՞նչ անենք, գրեթե շարացած հարցնում է նա առանց ձայնը բարձրացնելու, ցույց տուր նմուշի համար մի ազատ տղամարդ... Մի՞թե չես տեսնում. սա ոչ թե զյուղ է, այլ այրի կանանց վանք... Մի խոսքով, նա բարակ ժպտաց, չես մոռանա, չէ՞... այնպես, որ ոչ ոք չտեսնի:

Ոչ ոք չի տեսնի, ապահով եղեք, ասում եմ ես տեղավորելով թուղթը աջ ձեռնոցիս խորրում, ապահով եղեք... բայց...

Պատերազմն է մեղավորը և նրանք, որոնք հնարեցին պատերազմը, արտասանում է նա այս անգամ գրեթե բարձրաձայն, դու շատ բան զիտես գուցե, բայց շատ բան էլ չգիտես... Դե, ցտեսություն, լավ լուրեր բեր:

Ես ոչինչ, ոչինչ չգիտեմ, Բայկա՛լ, ես միայն այն զիտեմ, որ երբ մենք բաժանվեցինք և երկու քայլի վրա ձմեռային մեզ-մատախուղում մեկմեկու համար դարձանք անտեսանելի, ես միայն մի ցանկություն ունեի, բարեխսդությամբ և ամենայն սրբությամբ կատարել նրա հանձնարարությունը և ուրախացնել, լավ լուրերով ուրախացնել իմ երիտասարդ տանտիրուիհուն:

... Օրը կոտրվում է, հետո թերվում դեպի երեկո: Փեթականոցի մոտ կանայք անցան հոգնած քայլերով, բայց երգելով: Առանձնապես բարձր էր հնչում մեր զյուղի ամենաերիտասարդ այրո՛ Դարյա Մատյուշինայի ձայնը: Նա հազիվ լիներ քսան տարեկան և մայր էր երկու տարեկան մի աղջկա: Աղջկա հայրը... աղջկա հայրը հայտնի չէր թե ով էր: Ընկերուիհները մի քանի անգամ Դարյային

հարբեցրին և փորձեցին իմանալ գաղտնիքը: Բան դուրս չեկավ: Երբ հինգ-վեց հոգիանց խումբը հավասարվեց իմ խրծիթին, նա քաժանվեց ընկերուիհներից և համարձակ քայլերով ներս մտավ: Ես հետևեցի նրան: Նա մոտեցավ պատուհանի գոզում դրված մաքոր ջրով լեցուն դույլին և երկու ումա ջուր խմեց:

Ծարավ չեմ, ասաց նա, թող տրաքվեն:

Նայեց շուրջը:

Դու այստեղ վատ չես ապրում... ոչ ոք չի՞ լինում մոտդ:

Ինչու չէ, պատահում է...

Ո՞վ:

Նախազահը, բրիգադիրը:

Այդ ինձ չի հետաքրքրում. կինարմատ լինո՞ւմ է մոտդ:

Ո՞չ:

Իսկ եթե ես զա՞մ:

Չի կարելի:

Կրիա՛, ասում է նա, ես զամ քեզ մոտ, դու էլ ինձ մերժես, կրիա՛...

Նա դուրս է թռչում, վազում, հասնում է ընկերներին, որոնք ընդունում են նրան աղմուկով:

Տրաքվե՛ք, լսվում է նրա ճիշը, նա ինձ համբուրեց...

Մայրամուտից հետո ասես մոխիր մաղվեց բացատի, անտառի և աշխարհի վրա: Անտառի կատարին թառեց կիսալուսինը: Բայկալը մի քանի անգամ պտույտ գործեց իմ շուրջը, ուշադրությամբ նայեց կիսալուսին և կանգնեց երկու ոտին՝ լուսնի մնացած կեսը առանց իմ թույլտվության հաֆոելու ակնհայտ ցանկությամբ:

Լավ որ ես ժամանակին նկատեցի:

Բայկա՛լ, չի կարելի, ավելի լավ է նստիր և լսիր...

Հացահատիկների ամբարները շրջափակված են սրածայր, բարձր տախտակներով: Մեծ դարպասի վրա բացված դռնակով մի քանի չոր վառելափայտ գրկած մտնում եմ իմ թագավորությունը: Պահականց վագոնն ավելի ցուրտ է, քան դրսում: Գոնե ինձ այդպես է թվում: Ինչպես ամեն օր՝ ես մեծ դժվարությամբ վառում եմ վառարանը և դուրս եմ զալիս ու հերթով մտնում ամբարները: Ամեն ինչ իր տեղումն է: Ցուրտ է, ամբարներում կանգնած է հացահատիկների մի տեսակ ցուրտ բուրմունքը: Ես գրպանս լցնում եմ մի քանի բուն ցորեն և վերադառնում վագոն: Վառարանը աղմկում է և զգալիորեն կոտրվում է ցուրտը: Վագոնի աջ ու ձախ կողմերում նստելու, անգամ պառկելու հարմարանք կա, բայց ես նստում եմ վառարանի առաջ դրված հարմարավոր կոճղին և եզրերը վեր ծալած թիթեղի վրա գրպանիս ցորենից աղանձ եմ պատրաստում և խրթխրթացնում մեծ ախորժակով: Վագոնում հիմա կանգնած է խարկած ցորենի տաք բուրմունքը և ես ինձ երջանիկ եմ զգում: Առաջ, երբ ես դեռ նորեկ էի, վախով էի զբաղվում այս հոգեշահ գործով, բայց քհա, մի անգամ, կոլտնտեսության նախագահ Պյոտր Անդրեյիշն ինձ բռնեց հանցանքի վրա:

Ցորե՛ն ես բովում, շհարցրեց, նշեց միայն փաստը:

Եթե չի կարելի, այլևս չեմ անի, ասացի ես և փորձեցի ժպտալ:

Կարելի՛ է, երկարացրեց նա, վառարանի վրա տաքացնելով ձեռքն ու ձեռնոցները, կարելի է: Եթե խոսող կլինի, ասա ես եմ թույլատրել:

Հետո նա մի քանի հատիկ աղանձ վերցրեց, նետեց բերանը, հազար ձեռնոցներն ու գնաց:

Աղանձով զբաղվելը երկու նպատակի է ծառայում. առաջինը՝ ես մասամբ հազեցնում եմ քաղցը և հետո, որը նոյնպես կարևոր է, ժամանակը շուտ է անցնում: Ինչքան ժամանակ էր անցել, չգիտեմ, վառարանը հանգել էր, ես պատրաստվում էի նորից փայտ ավելացնել, բայց զգացի, որ վագոնում ավելի

տաք է, քան կարելի է սպասել: Փոքրիկ պատուհանից նայեցի դուրս, սաղցակալած ապակու հալչող անցքերից ես նկատեցի, որ երկինքը կաթնազունել է և խոշոր փաթիլներով ձյուն է գալիս: Իմ հոգին լցվում է մի խաղաղ, ասես, լուսավոր անձկությամբ: Ես ուզում եմ մի լավ քան հիշել և չգիտես ինչու հիշում եմ անասնաբույժ Վոլոդյային: Ես նրան հանդիպեցի կոլխոզի վարչության գրասենյակի դռների մոտ. ճիշտ այն րոպեին, երբ ես ուզում էի դուռը քանալ և ներս մտնել, դուռը քացվեց և երևաց նա, հաստ, մխացող ծխախտոր շրթունքներից կախված: Ես մի կողմ քաշվեցի, ու երբ նա դուրս եկավ ու դուռը ծածկեց, ես դուրս քաշեցի իմ աջ ձեռնոցից քառածալ թուղթը և պարզեցի նրան: Նա «հըմ» արավ, վերցրեց թուղթը և մեծաքայլ առաջ անցավ: Այս մտքերի մեջ էի, երբ լսեցի դարպասի դռնակի խոլ ճողոնքը: Մեկը ներս մտավ, զգուշությամբ ծածկեց դուռը և քայլերն ուղղեց դեպի իմ վագոնը: Թափվող ձյան հնուն ժանյակի միջից ես այնուամենայնիվ որոշեցի, որ անսպասելի այցելուն ոչ միայն Պյոտր Անդրեյիչը չի, այլև կին է: Վագոնիկի դուռը քացվեց, ու ես լսեցի իմ տանտիրուիհու ցած ձայնը:

Ինչ լավ է այստեղ, ինչ հաճելի...

Հետո նստեց և ավելի խոլ ձայնով ասաց.

Ժուրբինայի մոտ հավաքվել է մի ամբողջ կուսանոց: Դառն օդի ենք խմում և քաղցր զրուցում, հետո երգում, հետո լալիս... (Լսվեց թերթի խշխշոց, նա զրպանից ինչ որ քան դուրս քաշեց) թեզ համար խաշած կարտոֆիլ եմ թերել... հաց... կարողացա՞ր նրան տեսնել, Գրիգորիսիչ...

Տեսա, հանձնեցի, պատասխանեցի ես, իսկ հետո նույնպես ցածր ձայնով նկատեցի, իսկ եթե մեկը ներս մտնի՞...

Ես հիմա կզնամ, այս ձյուն գիշերով ո՞վ կարող է գալ... Եվ վերջապես ո՞ւմ ինչ գործն է... Ես ոչ որի չեմ խանգարում, թող ոչ ոք ինձ չխանգարի... Ինձ մի բարկացնի, թե չէ կսկսեմ քարձր ձայնով երգել... Նա ոչինչ շասա՞ց...

Ասաց՝ «հըմ», պատասխանում եմ ես ինչ որ քան հիշելով:

Այդպես, ասում է նա և ձեռնոցներն իրար խփելով ոտքի է կանգնում, այդպես... հը'մ...

Հետո կոանում է ինձ վրա, և ես իմ դեմքին զգում եմ օղու տաք բուրմունքը:

Գնացի... գնամ տեսնեմ ինչ են անում մեր զժերը... ուշ է, շուտով ցրվելու ենք... իսկ դու ընթրիր, Գրիգորիսից:

Ընորհակալություն հյուրասիրության համար, ասում եմ ես ոտքի կանգնելով, բարի գիշեր:

Բարի գիշեր:

Նա գնաց: Զիմա ես մենակ եմ և մտքերս կարող եմ քշել ուզած ուղղությամբ: Ի՞նչ մեծ բախտ է, որ մարդկային երևակայությունը չի ենթարկվում ոչ մի վերահսկողության: Ահա ես, նստած այս խավարում, կմտածեմ ինչ որ ուզեմ և ոչ որ չի կարող բռնանալ իմ մտքերի ազատության վրա: Զիմա ես մտքով կրոշեմ Մոսկվա, Երևան, անգամ Վան, և ոչ մի թուրք սահմանապահ չի կարող կանգնել իմ ճանապարհի վրա: Ի՞նչ երջանիկ մարդ եմ ես: Սակայն իմ այս երջանկությունը երկար չի տևում: Իմ ականջին հասնում է մեծ դարպասի փոքր դռնակի ճողոցը: Ես նայում եմ պղտոր ապակուց դուրս և այս անգամ տեսնում եմ, որ ներս է մանում բարձրահասակ մի տղամարդ: Ես ինձ հետ գրագ եմ զալիս, որ եկողը ոչ այլ ոք է, եթե ոչ անասնաբույժ Վոլոդյան, և գրազը տանում եմ: Նա վագոնի դուռը բացեց և մի լուցկի չրթացրեց:

Այստե՞ղ ես, հարցրեց նա բնական ձայնով:

Այստեղ եմ, պատասխանում եմ ես:

Նա խոր շունչ քաշեց:

Մի բան պիտի խնդրեմ... մի կես ժամով գնա զրասենյակդ, այս մասին ոչ ոք չպիտի իմանա, բացի ինձանից և քեզանից...

Սիրային հանդիպո՞ւմ, հարցնում եմ ես, դարձյալ ինձ հետ գրագ գալով, որ՝ այն’...

Այո, պատասխանում է նա, ուրիշ բան մի մտածի...

Պարզ է: Այս անգամ ես ավելորդ եմ համարում գրագ գալ, որ նա հանդիպել է Մարիա Ալեքսանդրովնային, իմ երիտասարդ տիրուիհուն, և նրանք որոշել են այստեղ հանդիպել: Խոստովանում եմ, ինձ պակասեց մերժելու քաջությունը: Ես վերցրի տիրուիհուս բերած փաթեթը և որոշեցի ընթրել գրասենյակում: Ոչ ոքի ոչ մի խոսք, լսում եմ նորից Վոլոդյայի ձայնը և դուրս եմ գալիս: Զյունը շարունակվում է քափվել ավելի արագ և մանր փաթիլներով. այս նշանակում է, որ շուտով կդադարի: Այս ինչ զարմանալի օր էր, մտածում եմ ես, այսօր բոլորը որոշել են ինձ վստահել իրենց գաղտնիքները: Հե՛տա՛քը՛րի՛ր է: Բայց երբ ես դուրս էի գալիս մեծ դարպասի փոքր դռնից, պատահեց ավելի հետաքրքրականը, ես քիթ-քիթ հանդիպեցի իմ տիրուիհո՞ւն, ոչ, Դարյա Մատյուշինային: Լավ որ գրագ չեկա ինձ հետ, այլապես չարաշար կերպով պիտի տարվեի...

Այնտե՞ղ է Վոլոդյան, տաք շշունջով հարցրեց նա:

Այնտեղ է, պատասխանեցի ես: Նա՛ ներս, ես՝ դուրս:

Արագ քայլերով ես հասա մինչև գրասենյակ և փոխանակ ներս մտնելու, նոյն արագությամբ վերադարձա իմ ռեզիլենցիան: Այս արշավի և հետարշավի ընթացքում ես ինձ հայինեցի իմ գիտցած, անգամ չգիտցած բոլոր հայինյանքներով: Ի՞նչ էի մտածում և ինչ դուրս եկավ: Ի՞նչ պիտի մտածի իմ տիրուիհին, եթե իմանա, որ ես իմ պահակատեղին դարձրել եմ Դարյայի և, որն ավելի սարսափելի է, Վոլոդյայի ժամադրավայրը: Եվ այդ՝ երբ նոյն օրը, ես իմ ձեռքով, իմ այս կոտրած ձեռքով հանձնել եմ նրա նամակը այս կոլխոզային Դոն Ժուան՝ դոն Վոլոդյային...

Ես առանց երկար-քարակ մտածելու մոտենում եմ իմ վազոնին, կիսաքացում դուռը և ասում.

Ի՞նչ գործի եք, ազատեք վագոնը, նախազահը գալիս է գրասենյակի կողմից:

Ներսում իրար անցան, ևս մի բոպե և նրանք գնդակի պես դուրս քոան վագոնից և վազելով ձների միջով, իրար հետևից, նոյն արագությամբ դուրս եկան մեծ դարպասի փոքր դռնակից ու փախուստ տվին երևի՝ մեկը աշ, մյուսը ձախ:

... Այսպիսի բաներ, Բայկալ, իմ բոլոր ջանքերը ապրելու ինքնամփոփ կյանքով և չխառնվելու աշխարհի շար ու բարուն՝ միշտ չէ որ պսակվում են հաջողությամբ, և հաճախ, շատ հաճախ ես հայտնվում եմ դեպքերի կենտրոնում, որոնք միայն ցավ են պատճառում ինձ ու տեղիք տալիս ավելորդ մտահոգությունների:

Ամենամեծ ցավն այն է, որ իմ երիտասարդ տանտիրուիին հաստատ հավատացած է, որ այդ Վոլոյա կոչեցյալը սիրում է իրեն և միայն իրեն: Ես կարող էի վերոհիշյալ դեպքի մասին պատմել նրան և հանել մոլորությունից, բայց ժամանակի ընթացքում համոզվեցի, որ չպետք է խառնվել այդ գործին: ΩΣ, չպետք է խառնվել այդ գործին, այլապես նա բոլորովին ուրիշ բացատրություն կարող է տալ իմ միջամտությանը: Եվ իրավացի կիհնի, կանացի անսխալ բնագդով նա չի կարող չզգալ, որ ես՝ մեղմ ասած՝ փնտրում եմ նրա ներկայությունը, ինչ որ անօգ, անամոք բան կա նրա մեջ, որ ինձ հուզում է և ստիպում, որ ես հաճախ մտածեմ նրա մասին: Թվում է, թե նա ստեղծված է պաշտպանվելու և հովանավորելու համար, բայց ահա նա մնացել է զուրկ հովանուց և անպաշտպան է: Եվ ե՛ս, միայն ե՛ս կարող էի նրան հովանավորել և պաշտպանել, օգնել և ամոքել, եթե ինքս չկարոտեի օգնության և ամոքման, հովանու և պաշտպանության:

Այսպես է բանը, Բայկալ:

Վերջին ժամանակները նա ավելի հանդարտաբարո է և մի տեսակ երազկոտ: Հաճախ անհետանում է և տուն է գալիս գիշերին: Նման դեպքերում ֆրույա Տրիֆոնովնան իր տեղը չի գտնում, փնթփնթում է, բարկանում տնային իրերի՝ չփակվող վառարանի կափարիչի, վատ կախված շերեփի, բոլորովին անմեղ, իրենց տեղում հանգիստ նստած բարձերի վրա: Նման դեպքերում ես չեմ քնում, սպասում եմ նրա գալուն ու երբ լսում եմ դրսի դրան զգուշավոր ճողոցը, վեր ես կենում և անշշուկ բաց եմ անում սենյակի դուրը: Խավարում նա փնտրում, գտնում է իմ ձեռքը և սեղմում: Այս նշանակում է՝ շնորհակալություն...

Ծնորհակալությո՞ւն, շնորհակալությո՞ւն իմ անշնորհակալ ճակատագրին, որ նետեց ինձ այդ հեռավոր ափերը, ու ես տեսա ու ճանաչեցի այս երկրամասը, աշխարհագրական քարտեզի վրա շնշպած այս գյուղը, նրա մարդկանց, որոնք օր-օրին ավելի մոտ ու հարազատ են թվում ինձ: Ծնորհակալությո՞ւն, որ տրվեց ինձ հնարավորություն ավելի ջերմ սիրով սիրել և գնահատել կյանքը, իմանալ մի կտոր հացի և մի փշոր ժայխի գիճը: Ծնորհակալությո՞ւն, որ ինձ է վիճակված ուշ գիշերին բանալ դուռը և ներս ընդունել իմ երիտասարդ տիրուհուն, եթե ես չհայտնվեի այս կողմերում, ո՞վ պիտի նրա վրա բանար դուռը... Իհարկե, իմ տիրուհին չեր մնա փողոցում, վերջ ի վերջո անկողնից կրաքարանար Տրիֆոնովնան և կրանար դուռը, բայց անկարելի էր, որ զործը վերջանար առանց շանթ ու կայծակի: Ծնորհակալությո՞ւն, շնորհակալությո՞ւն, որ շանթերով ու կայծակներով լեցուն այս աշխարհում ինձ վերապահվեց շանթարգելի շնորհակալ դերը:

Այո՛, վերջին ժամանակները նա ավելի հանդարտաբարո է, երազկոտ ու մի տեսակ թափանցիկ: Մի՞թե դու չես նկատել, Բայկալ, որ նա շարունակ ժպտում է, ժպտում առանց առիթի: Ինչոր հաճելի բաներ է հիշում նա երևի և ժպտում է: Դու չե՞ս զտնում, Բայկալ, որ նրանթ տեսնվում են: Որտե՞ղ, ինչպե՞ս, այդ չե կարևորը, բայց որ տեսնվում են, դա կասկածից դուրս է: Որպես գաղտնիք քեզ պիտի հաղորդես նաև այն, որ մի անգամ, երբ նա շրջանային կենտրոն մեկնեց որոշ գնումներ անելու համար, երեկոյան վերադարձավ դատարկ ձեռներով: Նա գրպանից հանեց և ինձ ցույց տվեց արծաթազօծ մի ծխախտատուփ, որի վրա վազում էր մի եղնիկ, իսկ որտորդը հրացանի փողը ուղղել էր փախչող եղնիկի վրա: Կասկած չկար, որ գնդակը չի վրիպի:

Գեղեցիկ է, չէ՞ հարցրեց նա գրեթե շշուկով:

Եղնիկը դատապարտված է, ասացի ես առանց պատասխանելու նրա հարցին, ուղիղ նայելով նրա աչքերին:

Նա խուսափեց իմ հայացքից և ասաց կոտրված.

Ինձ էլ է այդպես թվում... Բայց գեղեցիկ է, չէ՞:

Իհարկե գեղեցիկ է, պատասխանեցի ես ակնհայտ չարությամբ, եղնիկը կմեռնի, իսկ որսորդը կշարունակի ապրել և նորանոր եղնիկներ որսալ... սրանից ավելի գեղեցիկ քա՞ն...

Նա կարծես չլսեց իմ խոսքերը, տուփը դրեց գրպանը, դուրս եկավ տնից և վերադարձավ ուշ գիշերին:

Իսկ հետո ի՞նչ պատահեց: Պատահեց այն, որ մի քանի օր հետո, իրիկնադեմին, ըստ իր սովորության, հեռվից նետված քարի նման իմ խրճիթն ընկավ Դարյան.

Մի լուցկի վառի... իմը վերջացավ:

Որ նա ծխող էր, ես գիտեի, գիտեի և այն, որ ծխող են նրա ընկերուիհների մեծ մասը, դա սովորական բան է մեզ մոտ. մի՞թե ընկերուիհներից չէր կարող նա լուցկի վերցնել:

Ընկերուիհներս Աշպատսկի ճանապարհով տուն գնացին, ասում են՝ նրանց գյուղկոռապն ինչ-որ չիթ է ստացել, կարծես գուշակելով իմ մտքերը արդարացավ նա, դու մի՛ մտածի, որ խելքս գնում է քեզ համար... լուցկի վառիր:

Եվ նա գրպանից «ըհը» անելով, դուրս քաշեց ծանոթ ծխախոտատուփը:

Որսորդը դեռ կրակում էր:

Նվեր ես ստացել, չհարցրի, փաստը միայն արձանագրեցի ես:

Նվեր եմ ստացել, հաստատեց նա ծխախոտի ծուխը փլելով դեպի առաստաղը, նվեր եմ ստացել, հետո ի՞նչ...

Եվ գիտեմ ումից ես ստացել, առաջ գնացի ես:

Ես չգիտեմ, գիտես թե չգիտես, լրջացավ նա, քայց եթե գիտես, լավ կանես, լեզուդ քեզ քաշես, հասկացա՞ր...

Գուցե քոցրե՞լ ես, փորփիրում եմ ես ավելի բարկացնելու համար նրան:

Ո՛չ, ո՛չ, ինչ ես ասում, նա նվիրեց ինձ: Մինչև անգամ ասաց, որ այդ տուփը նվեր է ստացել մի կնոջից, որը գժվում է նրա համար...

Իսկ ի՞նքը:

Չի սիրում, ասում է՝ զահես տանում է: Ինձ էլ չի սիրում: Հիմարություն, ուրիշ ոչինչ: Ուրիշ ոչինչ. դեռ, ես գնացի. դու ինձ մի նայի այդպես վախեցած աչքերով, ես քեզ չեմ ուտի: Եթե քանի պետք լինեիր, ես քեզ վաղուց դարձրել էի իմ սեփականությունը, ինչ անենք, որ արսորական ես: Միշտ այսպես չի մնա: Բայց դե՛մ դու անպետք մարդ ես, ձի լծել անգամ չգիտես... ինչ որ է, ես գնացի...

Ու գնաց Էժանագին ծխախոտի ծուխը թողնելով խրճիթում:

Ի՞նչ ես ասում, Բայկալ, շակսե՞մ վաղվանից ձի լծել սովորել և մի գեղեցիկ օր, ո՞չ, ցուրտ-ձմռան մի գիշեր...

... Թոշում է ձյուների միջով փղոսկրե սահնակը, իսկ սահնակին ես լծել եմ հրեղեն մի նժոյգ: Թոշում է սահնակը, իսկ սահնակը վարում եմ անձամբ ես, թոշում է նժոյգը, իսկ նժոյգը լծել եմ անձամբ ես: Սահնակում ընկած է ձեռներն ու ոտները կապած Դարյա Մատյուշինան, այդ ես եմ կապկապել նրա ձեռքերն ու ոտքերը և դարձրել իմ սեփականությունը: Մտնում ենք ձյունածածկ անտառը, իսկ նրա խորքում մեզ սպասում է փղոսկրե դոյակը փղոսկրե նաժիշտներով, որոնք սպասում են անհամբեր իրենց տիրուիուն: Սեղանը պատրաստ է: Սեղանին մի շիշ օղի, մեծ քանակությամբ հաց և մի մեծ կտոր խոզաճարավ: Ես հետ եմ նայում և, ով զարմանք, սահնակում ոչ թե Դարյան է, այլ իմ երիտասարդ տիրուիին: Ես կանգնեցնում եմ սահնակը, արձակում նրա կապերը, այսպես ավելի լավ է, ասում է նա, միևնույն է, ես քեզանից բաժանվողը չեմ, ես քեզ հետ կապված եմ այնպես, ինչպես Բայկալն է կապված քեզ հետ... Այստեղ ես հիշում եմ իմ Բայկալին, ո՞ր է Բայկալը, Բայկալը չկա:

Բայկա՞լ, Բայկա՞լ, կանչում եմ ես, ո՞ր ես, Բայկա՞լ...

Բայկալը մոմոռում է, դունչը դնում ծնկիս ու պոշով ծեծում է հողագնդի այն մասը, որն ընկած է իր պոչի տակ: Եվ իրավունք ունի Բայկալը, լուսինը կանգնած է

գրեթե զենիթում, իսկ մենք դեռ չենք ընթրել:

... Խաղաղությո՞ւն, խաղաղությո՞ւն: Հիմա, Բայկալ, դու քո մտքերի հետ, ես՝ իմ: Ընթրիքից հետո հաճելի է լուս նստել և օգտվել մտքի ազատությունից: Ես հիմա կզնամ, ո՞ւր կզնամ, ուր որ ուզեմ, Վա՛ն, Երևա՛ն, Մաղագասկա՛ր, ես հիմա կմտածեմ, ի՞նչ ի՞նչ որ ցանկամ, ինչ որ ցանկամ, բայիս բուն իմաստով. կեցցե՛, թող կեցցե՛ ազատությունը:

Բայկալը դունչն ուղղեց դեպի անտառը, ոտքի կանգնեց ու երեք անգամ միավանկ հաշեց. հա՛ֆ-հա՛ֆ-հա՛ֆ: Անտառամերձ կածանով երկարատվեր մի մարդ անցավ ու անհետացավ: Չգիտեմ ինչո՞ւ անասնաբույժին հիշեցի: Մինչ այս, մինչ այն, Բայկալը հար և նման հաշոցով նետվեց դեպի գյուղից փեթականոց սողացող արահետը: Արահետի վրա երևաց լուսնի լույսով ողողված՝ ես հորի ասեմ, դու փերի առա, իսկ եկողը ոչ հորի էր, ոչ փերի, դա պարզապես իմ երիտասարդ տիրուիին էր ծաղկավոր սարաֆանով և ամառային թերև, երկարածիտ կոշիկներով: Ես նրան երբեք այդքան հմայիչ չեմ տեսել, աչքերը շողում էին, ժպտուն շուրթերը թերև դողում, իսկ ինքը ոչ թե քայլում էր, այլ միշոցի մեջ լողում:

Լավ է, չէ՞ Գրիգորիսիչ, երբ հավատում ես, հարցրեց նա ինձ առանց բարեկու, երևում էր, որ ամբողջ ճանապարհին այդ մասին էր մտածել. հետո, առանց սպասելու իմ պատասխանին, տվեց երկրորդ հարցը:

Ոչ որ շանցա՞վ այստեղով:

Ես պատասխանեցի, որ երջանիկ է նա, ով հավատում է և որ այստեղով (ես ցույց տվի արահետը, որով եկել էր ինքը) ոչ ոք շանցավ: Ճիշտ այդ միշոցին անտառից լսվեց բարակ սուլոց, և Բայկալը պոշով ծեծեց ինքն իրեն և նայեց աչքերիս, ինչպես վարվել, իսկ հավատավոր տիրուիիս նայեց սուլոցի կողմը և, ասես հիպնոսացված, կիսաբաց, երազուն հայացքով գնաց այդ ուղղությամբ:

... Զարմանալի օ՛ր, օ՛ր զարմանալի. ես արդեն ասացի, որ իմ բոլոր ջանքերը ապրելու ինքնամփոփ կյանքով և շխառնվելու աշխարհի շար ու բարուն՝ միշտ չէ որ հաջողվում է, և ես շատ անգամ ընկնում եմ խաչաձևվող դեպքերի

կենտրոնում, մի բան, որի կարիքն ամենևին ես չեմ զգացել և որը միայն առիթ է ավել ավելորդ մտահոգությունների: Հիմա ես ոչ մի բանի մասին չեմ ուզում մտածել և կարող եմ մինչև անգամ մտնել իմ խրճիթը, պառկել թախտին և աշքերս փակել, վստահ, որ գոնե անտառի կողմից ոչ մի չարագործ, երկոտանի թե չորքոտանի, չի կարող մոտենալ իմ փեթակներին: Ես ուզում եմ իմ այս նկատառումներին մասնակից դարձնել Բայկալին, բայց նա արդեն զգացել է մենակ մնալու վտանգը և ուզում է ինձ զբաղեցնել. այդ նպատակով, նա երկու անգամ թափով անցնում է իմ երկու ոտների արանքով, հետո կանգնում է հետևի ոտներին և փոխանակ ինձ նայելու, լուսնի տակ փայլող սև դունչը և մտահոգ աշքերն ուղղում է զյուղից փեթականց ձգվող արահետին: Հետո նա արագ, չորս ոտների վրա վազում է արահետով վար, մի անգամ էլ նայելով աշքերիս, իսկ ես շատ լավ հասկանում եմ նրան. քնե՞լ էիր ուզում, ուզում էիր ինձ մենա՞կ թողնել. ես հիմա քեզ համար զբաղմունք կգտնեմ...

Արահետը ծածկող ծառերի խորքից ես լսում եմ նրա կարճ, բարեկամական հաշոցը, և ահա մի մեծ զյուտ արածի պես երևում է նա, արահետի վրա վազելով՝ Դարյա Մատյուշինայի կողքով, քսվելով նրա վառ կանաչ շրջազգեստին:

Ա՛ն քեզ:

Ես պետք եղածից ավելի բարձր ձայնով և անոն-ազգանունով, այո՛, անոն-ազգանունով ողջունում եմ նրա գալուստը:

Ա՛, Դարյա Մատյուշինա, Դարյա Մատյուշինա, հրամեցե՛ք, հրամեցե՛ք, ո՞ր քամին փչեց...

Նախ՝ մի գոռա, ասում է նա ինձ ցած ձայնով և արագ-արագ շնչելով, հետո... ոչ ոք շանցա՞վ այստեղով...

Այստեղո՞վ, հարցնում եմ ես, առանց իջեցնելու ձայնս, ինչպե՞ս կարող է ոչ ոք շանցնել այստեղով... ամբողջ աշխարհն է անցնում իմ խրճիթի մոտով, իմ խրճիթի միջով՝ եթե կուզեք... այո, աշխարհի կենտրոնը որ ասում եմ՝ իմ խրճիթն է... Բայց ձեզ ո՞վ է հետաքրքրում:

Ինձ ոչ ոք չի հետաքրքրում, պատասխանում է նա ըստ երևոյթին վարժվելով իմ բարձր ձայնին և ինքն էլ բարձրացնելով ձայնը, այս ուշ գիշերով ո՞վ կարող է գալ այս կողմերը: Երևի աշքիս երևաց: Հիմարություն: Բայց ահա... քո տանտիրուիհին էլ տանը չի...

Պառավը, հորանջում եմ ես:

Ինչո՞ւ պառավը, հենց երիտասարդը, այդ, այդ...

Իսկ ինչո՞ւ ես կարծում, թե տանը չէ...

Ստուգեցի: Երբ տեսա, որ նա այս կողմերն է քարշ տալիս իր երկար ոտները, զնացի, ստուգեցի: Բոլոր կասկածելիները տանն են, բացի քո տանտիրուինց:

Աշքիդ է երևացել, ասում եմ ես, երևի թվացել է:

Գուցե, գուցե: Եթե հաստատ տեսնեի, հենց նրան կհետևեի... Օձի սարի կտրուկ ճանապարհով մի քան մտավ կեչուտը... նա է՛ր, նա չէ՛ր...

Աշքիդ է երևացել, այս անգամ հաստատապես եզրափակում եմ ես և ավելի համոզիչ հորանջում:

Հիմա ես եմ ուզում, որ այս Դարյա կոչեցյալը կամ ցածր ձայնով խոսի, կամ ընդհանրապես չըվի: Հիսուն քայլի վրա՝ արդեն գիտեն թե ով է բարեհաճել հետախուզության դուրս գալու այս ուշ գիշերով, իսկ մնացած մանրամասնությունները... ես ապրում էի մի անստույգ երկվությունը. մի կողմից ես ուզում էի, որ դիմակազրկվեր այդ կոլխոզային Դոն Ժուանը, դոն Վոլոդյան, իսկ մյուս կողմից չէի ուզում, որ այդ պատմությանը խառնվեր իմ երիտասարդ տիրուին անունը: Չէ՛, ես չէի ուզում, որ իմ աշքի առաջ նա զգար, որ խարված է, որ զուր է հավատացել մարդուն և ապրեր դառն հիասթափություն: Ես գիտակցում էի, որ կզա այդ օրը, անխուսափելի է տիրուինս սիրո, հավատի և հոյսերի փլուզումը, բայց... Միայն թե ես ներկա չինեմ այդ ողբերգությանը: Եթե նրա երջանկությունը ժամանակավոր է, ապա թող երկարաձգվի այդ ժամանակավորը, վերջ ի վերջո այս լուսնի տակ ամենայն ինչ ժամանակավոր է...

Իսկ Դարյան իրենն է քշում:

Զկարծես թե սիրում եմ նրան, ոչ, ինչ մի սիրելու բան է, որ... Բայց եթե իմանամ, որ ինձ խարում է... այս դանակը տեսնո՞ւմ ես...

Եվ նա գրպանից հանեց և ցույց տվեց ինձ մի դանակ, որով միայն կարելի էր հավ մորթել:

Գնանք խրճիթ, ընդհատում եմ ես Դարյային, բռնելով նրա ուսը, այնտեղ ավելի հարմար է, կնստենք և կխոսենք... Գնանք ներս:

Դու, ի՞նչ է, ուզում ես ինձ ճանապարհից հանե՞լ... բան չի դուրս գա: Մի ուրիշ օր զուցե հիմարանայի... ուշ գիշեր, լուսին, առանձնություն... իսկ հիմա մտածում եմ միայն նրա մասին: Զկարծես թե նա ինձ նյութապես է շահագրգուլ, ոչ, նա ինձ նվիրել է ահա այս ծխախոտատուփիր... որտորդը նշան է բռնել եղնիկին և ոչ մի կերպ չի կրակում...

Այդ րոպեին էր, որ կրակվեց, կրակվեց անվրեայ. ծուխ չքարձրացավ, ճիշտ է, կրակոց չլսվեց, դրա փոխարեն իմ ականջին հասավ այն կողմից ինչ-որ խոլ աղմո՞ւկ, ոչ, խառնաշփորտությո՞ւն... և այդ և՛ որոշ և՛ անորոշ խառնաշփորի միջից լսվեց տանտիրուիհուս տագնապահար կանչը.

Դա՛ր-յա՛, օգնի՛ր...

Այնուհետև ի՞նչ պատահեց. Էական ոչինչ: Դարյան նետի նման նետվեց թփուտը, հետո... հետո լսվեց տղամարդկային ու երկարատև, ցավագին մի հառաշ թե՛ թառանչ և կանացի երկու ստվերներ հալվեցին Աշպատսկ տանող ճանապարհին: Արագ և զործնական: Նույնպես արագ և ոչ պակաս զործնական՝ նրանց հետևից նետվեց Բայկալը և վերադարձավ ոչ թե գնացած, այլ մեր գյուղի ճանապարհով: Այստեղից էլ ես հասկացա, որ երկար ժամանակ է անցել մինչև ես կվճռեի իմ անելիքը՝ անտառամերձ կածանի վրա երևաց երկրաստվեր մարդը: Նա առաջանում էր դժվարությամբ և թվում էր թե նրա ստվերը կարծացել է:

Հետո, ի՞նչ հետո: Հետո լսվեց, որ անասնաբույժն իր կնոջ և յոթ տարեկան տղայի հետ Կանառայ է փոխադրվել: Իր հերթական այցելություններից մեկի ժամանակ ԳալաՎտիֆոն Պետրովիչը ցած ձայնով, համարյա թե շշուկով հաղորդեց, որ անասնաբույժի կինը լքել է նրան, վերցրել է երեխային և մեկնել Նովիվանովկա, ծնողների մոտ: Մի ուրիշ անգամ էլի խոսք բացվեց այդ մասին ինչ-որ կապակցությամբ: Իմ տանտիրուիին հարցրեց, թե անասնաբույժը դեռ չի ամուսնացել, որի վրա ԳալաՎտիֆոնը խնդմնդաց քեղմորութիւն տակ, հետո լրջացավ և հայտնեց անհավատալին, կանայք խուսափում են անասնաբույժից: Իմ տանտիրուիին զարմացավ, շատ զարմացավ և ի նշան զարմանքի բոունցքով փակեց սեփական շրջունքները:

Ի՞նչ կար զարմանալու, ես այդպես ել չհասկացա, պարզապես կանայք իմացել են թե ի՞նչ պտուի է նա և փախչում են նրանից, այդ կոլխոզային Դոն Ժուան, Դոն Վոլոդյայից: Թող գնա և իմանա...

Իսկ իհմա, Բայկա՛լ, նստենք ու մտածենք ապագայի մասին, իսկ ապագան միշտ գեղեցիկ է...

Դու չե՞ս գտնում...

1966